

DİNLEME EĞİTİMİ

Yusuf Doğan

5. Baskı

 PEGEM
AKADEMI

Doç. Dr. Yusuf DOĞAN

DİNLEME EĞİTİMİ

ISBN 978-605-364-186-5

DOI 10.14527/9786053641865

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Eylül 2011, Ankara

5. Baskı: Eylül 2019, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara

(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Doç. Dr. Yusuf DOĞAN

1973 yılında Mersin'in Tarsus ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Mersin'de tamamladı. 1997 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. İki yıl Hatay-Kırıkhan Kaymakam Hasan Zenginalp İlköğretim Okulunda Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. 1999'da Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde araştırma görevlisi olarak göreve başladı.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalında *Türkçe Öğretmenliği Birinci Sınıfta Okuyan Öğrencilerin Okuma ve Yazma Becerileri ile Genel Kültür Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma* başlıklı teziyle 2002 yılında yüksek lisans, 2007'de de *İlköğretim İkinci Kademedeki Dil Becerisi Olarak Dinlemeyi Geliştirme Çalışmaları* adlı teziyle doktora öğrenimini tamamladı. Vatanı görevini Tekirdağ-Çerkezköy'de Zırhlı Birlikler bünyesindeki Mehmetçik Dershanesinde Türkçe öğretmeni ve koordinatör öğretmen olarak yerine getirdi.

2009'da Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümüne öğretim üyesi olarak atandı. 2010 yılında ABD-Atlanta Georgia State Üniversitesinde beş aylık süreyle dil eğitimi, araştırma ve inceleme çalışmalarına katıldı.

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki hizmet içi eğitim kurslarında "Türkçe Dersi Öğretim Programını Tanıtma, Özgün Materyal ve Etkinlik Geliştirme, Yurt Dışında Türkçe Derslerine Yönelik Materyal Üretimi, Okuma Becerisinin Diğer Dil Becerileriyle İlişkisi, Çocuklara Okuma Alışkanlığı Kazandırmada Aile ve Öğretmenlere Düşen Görevler" konularında seminerler verdi.

Doktoradaki çalışma alanı olan dinleme/izleme becerisiyle ilgili yayımlanmış makaleleri ve sempozyumlarda sunulmuş bildirileri vardır. Diğer dil becerileri olan yazma, konuşma ve okuma üzerinde de araştırmalar yapmaktadır. Çalışmalarında Türkçe eğitim-öğretimine yönelik materyal hazırlama uygulamalarına ağırlık vermektedir. Türkçe Eğitimi Bölümünde *Anlama Teknikleri-II: Dinleme Eğitimi ve Anlatma Teknikleri-II: Yazma Eğitimi* derslerine girmektedir. 8-12 yaş grubuna yönelik çocuk hikâyeleri de bulunan Doğan, evli ve iki çocuk babasıdır.

*Bugünlere gelmemde emeđi olan başta annem, babam ve
hocalarım olmak üzere tüm insanlara...*

ÖN SÖZ

İnsan, ömrü boyunca bir *anlama* ve *anlatma* faaliyeti içerisinde. Bir bebeğin, çevresini gözlemleyip işittiği sesleri taklit etmesinden; bir öğrencinin, dinlediği konuşmayla ilgili görüşlerini açıklamasına kadar pek çok örnekte olduğu gibi *anlama* ve *anlatma* faaliyeti hayatın her anında vardır.

Dilin etkili kullanılmamasından kaynaklanan yanlış veya eksik anlamalar nedeniyle kişiler arası iletişimde pek çok sorun yaşanmaktadır. Bu sorunların ortadan kaldırılması, eğitimin tüm bileşenlerinin Türkçe eğitim ve öğretimine vereceği önemle mümkün olacaktır.

Temel dil becerileri olarak adlandırılan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri içerisinde dinlemenin ayrı ve çok önemli bir yeri vardır. Bu beceri ilk kazanılan dil becerisi olup daha dünyaya gelmeden önce kullanılmaya başlanmaktadır. Dinleme, diğer dil becerilerinin kazanılmasında da anahtar beceri niteliğindedir. Buna rağmen çeşitli nedenlerden dolayı dinleme becerisine gerekli önem verilmemekte ve bu becerinin eğitimine çok az zaman ayrılmaktadır. Oysa yapılan araştırmalar dinleme becerisinin en çok ve en sık kullanılan dil becerisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu becerinin eğitimle geliştirilebildiğini ortaya koyan pek çok çalışma vardır. Bu nedenle dinleme eğitimi ihmal edilmemelidir.

Dinleme becerisinin eğitimi konusunda okul öncesi dönemde aileye, okula başlamayla birlikte de okula çok büyük görevler düşmektedir. Hem anne-babalar hem de öğretmenler, bu becerinin eğitimine yönelik neler yapabilecekleri konusunda bilgi sahibi olduklarında dinleme becerisi hak ettiği ilgiyi görmeye başlayacaktır.

Elinizdeki kitapta ağırlıklı olarak *dinleme becerisi* ifadesi kullanılsa da ilgili yerlerde *dinleme/izleme becerisi* ifadesi de yer almıştır. İnsan günlük hayatta karşılaştığı çeşitli durumlarda bazen sadece dinlemekte (radyo dinleme, telefonla konuşma gb.), bazen de hem dinlemekte hem de izlemektedir (bir toplantıda konuşmacıyı dinlemek/izlemek gb.). Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da bu beceri Dinleme/İzleme olarak geçmektedir. Bu kitapta Dinleme Eğitimi başlığı hem dinleme hem de dinleme/izlemeyi kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

Eğitim-öğretim faaliyetlerindeki verimi artırmanın, öğrencileri çalışmaların odak noktasında tutmanın yollarından biri de kullanılan materyalleri çeşitlendirmektir. Hep aynı veya benzer uygulamalar yapmak bir süre sonra sıradanlığı getirir ve bu da çalışmalardan alınacak verimi azaltır. Bu husus dinleme becerisinin eğitimi için de geçerlidir. Elinizdeki kitapta dinleme becerisiyle ilgili verilen kuramsal bilgilerin ardından, öğretmen adayları ve öğretmenlerin dikkatlerine sunulan otuz üç etkinlikle, dinleme/izleme becerisinin eğitimine yönelik yapılabilecek çalışmalar çeşitlendirilmiştir. Bazı etkinliklerde kısa videolar ve ses dosyaları kullanılmıştır. Bu görüntü ve ses dosyaları ile etkinliklerde kullanılan şekillere, bağlantı adresleri veya karekodlar aracılığıyla ulaşılabilir. Şüphesiz bu etkinliklerin hepsi aslında aynı zamanda birer örnek niteliğindedir. Yapılabilecek çalışmalar bu etkinliklerle sınırlı değildir. Söz ko-

nusu etkinliklerden ve yapılan açıklamalardan hareketle öğretmen adayları ve öğretmenlerin çok daha fazla sayıda ve çeşitte etkinlik planlayabilecekleri konusundaki inancımız tamdır. Özellikle eğitim fakültelerindeki Dinleme Eğitimi derslerinde öğrencilerin 3-4 kişilik gruplara ayrılarak kendilerine sunulan örneklere benzer etkinlikler planlamaları, öğretmen adaylarının bireysel ve grup olarak etkinlik hazırlama becerilerini geliştirecektir.

Siz değerli okuyuculardan beklentimiz, isteğimiz; uygulama çalışmaları sırasındaki gözlemlerinizi, deneyimlerinizi, karşılaştığınız sorunları, uygulamaların sonuçlarını bizimle paylaşmanızdır. Her türlü görüş, öneri, istek, olumlu-olumsuz eleştirilerinizi **dinlemeegitimi@gmail.com** adresine göndermenizi bekliyoruz. Sizin görüşleriniz, kitabın sonraki baskılarında bize ve kitaba güç katacaktır.

Dinleme Eğitimi kitabının hazırlanmasında katkısı olan tüm hocalarıma, mesai arkadaşlarıma; Türkçe, Matematik ve Resim öğretmeni arkadaşlarıma; çalışmalarım sırasında bana sürekli destek olan eşimle oğullarıma ve Pegem Akademi Yayınevi çalışanlarına teşekkürlerimi sunuyorum.

Yusuf DOĞAN

Ankara, Eylül 2019

Videolar ve Ses Kayıtları (Bağlantı Adresleri ve Karekodlar)

1. Video_ Geri Dönüşüm_ Yeşil Öneriler (12. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimigeridonusumyesiloneriler.wmv>

2. Video_ Bir Milyar Engelli (14. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimibirmilyarengelli.wmv>

3. Video_ Cep Telefonu Kanser Nedeni (15. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiceptelefonukansernedeni.wmv>

4. Video_ Denizaltı Nehri (16. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimidenizaltinehri.wmv>

5. Video_ Palindrom Günler (17. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimipalindromgunler.wmv>

6. Türkü_ Yanık Ömer (28. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiturkuyanikomer.mp3>

7. Radyo Haberi-1 (31. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiradyohaber1.mp3>

8. Radyo Haberi-2 (32. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiradyohaber2.wma>

9. Hava Durumu (33. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimihavadurumu.wma>

EKLER

EK-1: MASALAR (6. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek1masalar.pdf>

EK-2: TABLO (7. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek2tablo.pdf>

EK-3: TABLO ETKİNLİĞİNİN CEVAP ANAHTARI (7. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek3tabloetkinliginincevapanahitari.pdf>

EK-4: ÇİZGİLER-GEOMETRİK ŞEKİLLER (8. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek4cizgilergeometriksekiller.pdf>

EK-5: BAYRAKLAR (9 ve 10. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek5bayraklar.pdf>

EK-6: SÜTUN GRAFİK (13. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek6sutungrafik.pdf>

EK-7: YOL TARİFİ KROKİSİ (23. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek7yoltarifikrokisi.pdf>

EK-8: ÇİZİM (24. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek8cizim.pdf>

EK-9: ÇİZİM ETKİNLİĞİNİN CEVAP ANAHTARI (24. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek9cizimetkinligininanahtari.pdf>

EK-10: SOY AĞACI (29. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek10soyagaci.pdf>

EK-11: SEKSEK (30. Etkinlik)

<http://depo.pegem.net/dinlemeegitimiek11seksek.pdf>

İçindekiler

Giriş.....	1
İletişim-Dil İlişkisi	2
Dil Eğitimi	2
Dinleme Becerisi	4
Dinleme-Beyin İlişkisi	9
Öğrenmede Dinlemenin Yeri ve Önemi	12
Dinleme Becerisinin Eğitimi.....	13
Tarihsel Temel.....	13
Dinleme Becerisinin İhmali.....	15
Dinleme Becerisinin İhmal Edilme Nedenleri	16
Okullardaki Durum ve Dinleme Eğitimi	17
Dinleme Eğitiminde Süreçler.....	21
1. Dinleme Öncesindeki Çalışmalar	21
2. Dinleme Sırasındaki Çalışmalar.....	22
3. Dinleme Sonrasındaki Çalışmalar	23
Dinleme ve Dikkat	23
Dinleme Kusurları.....	25
1. İlgisizlik.....	25
2. Konuşmacının Anlattıklarıyla Değil Dış Görünüşüyle İlgilenme	26
3. Uygun Olmayan Zamanda ve/veya Şekilde Söz Alma	26
4. Konuşmacıyı ve Diğer Dinleyicileri Rahatsız Etme	26
5. Konuşmacının Anlattığı Her Şeyi Not Almaya Çalışma.....	27
6. Konudan Kopma ve Hayale Dalma.....	27
7. Kendi Söyleyeceklerini Tasarlama.....	27
8. Ayrıntılara Odaklanıp Asıl Noktayı Kaçırma	28
9. Önyargıların Etkisinden Kurtulamama.....	28
10. Bilinmeyen Kelimelere Önem Vermeme	28
11. Tek Bir Dinleme Yöntemi Kullanma.....	28
Dinleme Şekil ve Türleri.....	29
Dinleme Şekilleri.....	29
1. Etkileşimli Dinleme	29
2. Etkileşimsiz Dinleme	29

Dinleme Türleri	30
1. Ayırt Edici Dinleme	30
2. Estetik Dinleme	30
3. Etkili Dinleme	30
4. Eleştirel Dinleme	30
5. Empatik Dinleme	30
Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Dinleme/İzleme Yöntem ve Teknikleri	31
Katılımlı Dinleme	31
Katılımsız Dinleme/İzleme	32
Not Alarak Dinleme/İzleme	32
Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme/İzleme (Empati Kurma)	34
Yaratıcı Dinleme/İzleme	34
Seçici Dinleme/İzleme	34
Eleştirel Dinleme/İzleme	35
Dinleme/İzlemede Ölçme ve Değerlendirme	36
Dinleme/İzleme Becerisinin Ölçme ve Değerlendirmesinde Kullanılabilecek Araçlar	37
1. Kısa Cevaplı Maddeler	38
2. Açık Uçlu Maddeler	38
3. Çoktan Seçmeli Maddeler	38
4. Yazım ve Çizim İçerikli Maddeler	38
5. Diğer Araçlar	39
Dinleme Eğitimi Uygulamaları	40
Sonuç	41

Etkinlik Örnekleri

1. Etkinlik: Zihinden Takip (5, 6, 7, 8. Sınıflar)	43
2. Etkinlik: Pazar-Market Oyunu (5, 6, 7, 8. Sınıflar)	45
3. Etkinlik: Nasrettin Hoca (6, 7. Sınıflar)	46
4. Etkinlik: Farkları Bulalım-1 (5, 6, 7, 8. Sınıflar)	48
5. Etkinlik: Farkları Bulalım-2 (5, 6, 7, 8. Sınıflar)	50
6. Etkinlik: Yönergeleri Takip-1 (Masalar) (7, 8. Sınıflar)	52
7. Etkinlik: Yönergeleri Takip-2 (Tabloya Yazalım-Çizelim) (5, 6, 7. Sınıflar)	54
8. Etkinlik: Yönergeleri Takip-3 (Çizgiler-Geometrik Şekiller) (8. Sınıf)	55
9. Etkinlik: Bayraklar-1 (5, 6. Sınıflar)	56
10. Etkinlik: Bayraklar-2 (7, 8. Sınıflar)	57
11. Etkinlik: Şiir Dinliyoruz (Asmalar Altında Doğdum) (5, 6. Sınıflar)	58

12. Etkinlik: Geri Dönüşüm-Yeşil Öneriler (5, 6. Sınıflar)	59
13. Etkinlik: Grafik Okuma (5, 6. Sınıflar)	61
14. Etkinlik: TV Haberi-1: Bir Milyar Engelli (5, 6. Sınıflar).....	62
15. Etkinlik: TV Haberi-2: Cep Telefonu Kanseri Nedeni (6, 7. Sınıflar)	64
16. Etkinlik: TV Haberi-3: Denizaltı Nehri (7, 8. Sınıflar).....	66
17. Etkinlik: Palindrom Günler (6, 7. Sınıflar)	67
18. Etkinlik: Cambaz (Hikâye Metni) (7, 8. Sınıflar)	70
19. Etkinlik: Matematiksel İşlemler (5, 6, 7, 8. Sınıflar)	73
20. Etkinlik: Kısa Problemler (7, 8. Sınıflar)	75
21. Etkinlik: Alışveriş Problemi (5, 6. Sınıflar)	77
22. Etkinlik: Piknik Hazırlığı (5, 6. Sınıflar)	78
23. Etkinlik: Yol Tarifi (6, 7. Sınıflar)	80
24. Etkinlik: Çizim (7, 8. Sınıflar).....	82
25. Etkinlik: Yemek Tarifi-1 (5, 6. Sınıflar).....	83
26. Etkinlik: Yemek Tarifi-2 (7, 8. Sınıflar).....	84
27. Etkinlik: Dikte-1 (5, 6, 7, 8. Sınıflar).....	85
28. Etkinlik: Dikte-2 (7, 8. Sınıflar).....	86
29. Etkinlik: Soy Ağacı (7, 8. Sınıflar)	88
30. Etkinlik: Çocuk Oyunları (Seksek) (5, 6. Sınıflar)	90
31. Etkinlik: Radyo Haberi-1 (7, 8. Sınıflar)	91
32. Etkinlik: Radyo Haberi-2 (5, 6. Sınıflar)	93
33. Etkinlik: Hava Durumu (6, 7. Sınıflar).....	94
Kaynaklar.....	95

Ekler

EK-1: Masalar (6. Etkinlik)	103
EK-2: Tablo (7. Etkinlik).....	104
EK-3: Tablo Etkinliğinin Cevap Anahtarı.....	105
EK-4: Çizgiler-Geometrik Şekiller (8. Etkinlik).....	106
EK-5: Bayraklar (9 ve 10. Etkinlik)	107
EK-6: Sütun Grafik (13. Etkinlik).....	108
EK-7: Yol Tarifi Krokisi (23. Etkinlik)	109
EK-8: Çizim (24. Etkinlik)	110
EK-9: Çizim Etkinliğinin Cevap Anahtarı (24. Etkinlik).....	111
EK-10: Soy Ağacı (29. Etkinlik)	112
EK-11: Seksek (30. Etkinlik)	113

Dinleme Eğitimi

Giriş

İnsanoğlunun kullandığı en önemli iletişim aracı olan dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan baktığımızda başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır. Dil gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünemeyeceğimiz bilim, sanat, teknik gibi alanlarla ilgisi bulunan ve aynı zamanda bunların oluşmasında temeli teşkil eden bir kurumdur (Aksan, 1998:11). Bütün bu özellikleri ile dil, insanoğlunu çepeçevre sarmış bir varlıktır.

Bir milleti meydana getiren temel unsurlar arasında yer alan dil, bireylerin anlaşmalarını sağlayan araç niteliği taşır. Bireyler arasında sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesi için etkili bir iletişime ihtiyaç vardır. İletişimin etkili bir şekilde gerçekleşebilmesi için ise bu aracın etkili ve verimli kullanılması şarttır. Kişinin iletişim yeteneğini büyük ölçüde, iletişim aracı olan dilini kullanabilme becerisi belirler (Tekin, 1980:17). Kişi, ana dili kullanma konusunda kendini ne kadar geliştirmişse, iletişimin olduğu her yerde o derece başarılı ilişkiler kurabilir. Bu yüzden okullarımızda verilen Türkçe eğitim ve öğretimi büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde zorunlu eğitimin on iki yıla çıkmasıyla birlikte ortaokullarda Türkçe, liselerde ise Türk Dili ve Edebiyatı dersi, öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerinin geliştirildiği ve birbirini tamamlayan dersler olarak karşımıza çıkmaktadır. Liseyi bitiren her öğrenci, anlama ve anlatma becerilerine, vatandaşlık haklarını rahatça kullanıp vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirebilecek düzeyde hâkim olmalıdır. Konuya temel dil becerileri açısından yaklaştığımızda, önce ortaokulu ardından liseyi bitiren bir öğrencinin, dinlediğini/izlediğini ve okuduğunu tam ve doğru olarak anlayacak; duygu, düşünce, istek ve şikâyetlerini de sözlü ve yazılı olarak etkili bir şekilde ifade edecek derecede Türkçeyi öğrenmiş ve kullanabiliyor olması gerekir.

Türkçe, günlük hayatın her anında kullanılan bir araç niteliğindedir. Türkçe; evde, işyerinde, markette, pazarda, otobüste, dolmuşta, kısacası iletişimin olduğu her yerde bir araç olarak kullanılmaktadır. Türkçenin bir araç olarak kullanılma durumu, diğer derslerle birlikte Türkçe dersi için de geçerlidir. Yalnız, Türkçe dersi diğer derslerden farklı bir konuma sahiptir. Çünkü Türkçe, Türkçe derslerinde aynı zamanda *amaç* niteliği taşır. Şöyle ki; Türkçe derslerindeki en genel amaç, Türkçenin öğrenciler tarafından temel dil becerileri ekseninde etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Bu amaca ulaşma yolundaki çalışmalarda yine Türkçeden bir araç olarak yararlanılmaktadır. Türkçenin eğitimi ve öğretimiyle ilgili çalışmalarda bu husus sürekli olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü öğrencilerimizin Türkçe derslerinde kazandıkları davranışlar, onların, hayatları boyunca kişiler arası ilişkilerdeki durumlarını ve başarılarını doğrudan etkileyecektir. Bundan dolayı öğrencilere verilen Türkçe dersleri çok büyük ve önemli bir görev üstlenmektedir.

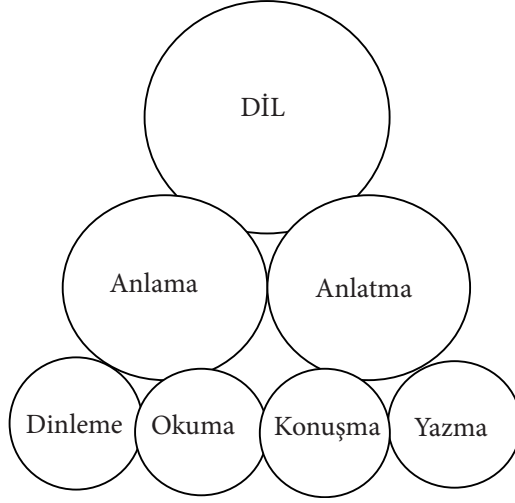
İletişim-Dil İlişkisi

“İletilmek istenen materyalin, ilgili herkes tarafından tamamen anlaşılabilmesi amacıyla, bilgi, kanaat ya da düşüncenin, yazı, konuşma ve görsel araçlarla veya bunların bir arada kullanımıyla iletilmesi, alınması veya değiştirilmesi” (Sillars, 1997:1) olarak tanımlanabilen iletişim, sosyal bir varlık olan insanın günlük hayatının kaçınılmaz bir gerçeğidir. İnsan, yakınındaki ve/veya uzağındaki insanlarla çeşitli şekillerde iletişim kurar ve bunu da kullandığı dil aracılığıyla yapar.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren haberleşme teknolojisinin hızla gelişmesi, radyo ve televizyon başta olmak üzere basın, öncekinden daha farklı bir yapıya ulaşmasına neden olmuş; özellikle sözlü ve görüntülü basın, bütün dünyayı insanların oturma odalarına getirmiştir (Toffler, 1992). İletişim teknolojisindeki bu gelişmelerle birlikte bilgi akışı hızlanmış, basının ana malzemesi sayılan söz ve yazının, görüntü ile süslenmesi sonucunda dilin kullanılışı ayrı bir beceri olmaya başlamıştır. Son dönemlerde gelişmiş ülkelerde dil ve dil öğretimi ile ilgili baş döndürücü bir yarışın başladığı ve yaygınlaştığı görülmektedir. Böylece ana dil eğitimi, iletişim açısından hayati bir özellik kazanmıştır (Yalçın, 2002: 18). Öğrenmenin de en genel anlamda bir iletişim işi olduğu göz önüne alındığında sağlıklı ve tam olarak gerçekleşecek bir öğrenmenin iletişimin etkililiğine bağlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Dil Eğitimi

Dil, anlama ve anlatma becerilerinin altında kazanılış sırasına göre “dinleme, konuşma, okuma ve yazma”dan meydana gelir. Dinleme ve okuma, anlamaya; konuşma ve yazma da anlatmaya yönelik dil becerilerini oluşturur. Aşağıdaki şekilde, temel dil becerilerinin birbiri ile ilişkisini somut bir şekilde görmek mümkündür.

Okuma ve yazma becerileri genellikle etkileşim gerektirmez. Kişi bu dil becerilerini çoğunlukla tek başına kullanır. Ancak dinleme ve konuşmada genellikle bir etkileşimde bulunma durumu söz konusudur. Konuşma olduğunda dinlemenin, dinleme olduğunda da bir konuşmanın var olduğu düşünülmelidir. Anlamaya yönelik dil becerilerinden okumada, metne gözle bakmak gibi konsantrasyonu tamamlayıcı zorunluluklar vardır. Dinlemede göz ve konsantrasyonu sağlamada görev üstlenen diğer unsurları bir noktada toplamak daha güçtür. Dolayısıyla dinlemede dikkati toplama süresi okumaya göre daha zordur.

Dil öğrenimi ailede başlamakta ve okulda gelişmektedir. Dil belli bir zamanda öğrenilip bitirilmez; dil öğrenimi bir ömür boyu devam eder. Bu, dilin canlı, insanın ise sosyal bir varlık olmasının doğal bir sonucudur. Ancak, dil öğretiminde en önemli görev okula düşmektedir. Çocuk, okula gidinceye kadar ailesinde ve çevresinde dili öğrenmeye başlar. Ancak dil öğretimi, sistemli bir şekilde okul döneminde ele alınır. Okul döneminde ailenin rolü okuldaki çalışmalarını destekleme şekline dönüşmelidir. Okulla birlikte, çevreden kazanılmış dil becerilerinin kazanılma süreci gelişigüzelikten kurtulmuş olur. Okul hayatı, dilin doğru ve etkili kullanımının öğretildiği; inceliklerinin, derinliğinin ve estetik güzelliklerinin sistematik olarak verildiği dönemdir. İşte bunun için okul döneminde, belirlenen hedeflere ulaşma açısından, dilin bir alışkanlık hâline dönüştürülmesinde Türkçe eğitim ve öğretimine önemli görevler düşmektedir (Sever, 1993: 2). Bu görevin hakkıyla yerine getirilememesi; öğrencilerin, sonraki hayatlarında vatandaşlık haklarından yararlanma ve vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirmede sorunlarla karşılaşmalarına neden olacaktır. Bunun önüne geçmek için ilk ve ortaokullardaki Türkçe eğitim-öğretimine azamî derecede önem verilmelidir.

Dil hayatın her anında olduğu için Türkçe eğitimi ve öğretimi çalışmalarının her anında da hayat, hayatın içinden örnekler, uygulamalar yer almalıdır. Hayatı

Türkçe dersinin içine taşımak, hem öğretmen hem de öğrenci açısından çok büyük yararlar sağlar. Öğretmen açısından düşünüldüğünde günlük hayatın içinde, Türkçe derslerinde kullanılacak sayısız durum, olay, materyal vardır. Bir öğretmen ders kitabına ek olarak bu eşsiz materyal havuzundan yararlanmalıdır. *Çalışmaları Çeşitlendirme* olarak özetlenebilecek bu uygulamalar her kademedeki Türkçe eğitimi-öğretimi için son derece önemlidir. Çalışmaların çeşitlendirilmesi için öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin iyi birer gözlemci, kendini geliştirme çabasını sürekli taşıyan kişiler olmaları gerekir. Öğretmen adayları ve öğretmenler, günlük hayatın içinden, Türkçe derslerinde kullanabilecekleri her türlü malzemeyi (karikatür, fotoğraf, haber, ses ve görüntü dosyaları vb.) toplamalı, bu malzemeleri sınıflandırarak derslerde kullanılacak hâle getirmelidirler. Öğretmenler böylelikle hem ders kitabındaki konuları destekleyici mahiyette hem de o konulara ek olarak, konuların farklı yönlerine hitap eden pek çok çalışma planlayıp uygulayabilirler. Türkçe derslerinin bu şekilde işlenmesi öğretmenin dersten alacağı verimi de artıracaktır.

Ders kitabındaki çalışmalara ek olarak farklı uygulamalara yer verilmesi öğrenciler açısından da önemli ve yararlıdır. Hayatın içinden farklı örneklerle karşılaşan öğrencilerin derse ilgileri artacak, ders içinde öğrenciler daha aktif hâle gelecektir. Bu da eğitim-öğretim faaliyetlerinin merkezinde öğrencilerin olması anlamına gelir ki bu durum, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda vurgulanan en temel hususlardan biridir.

Bir dili tam olarak biliyor olmak için o dilin, temel dil becerileri açısından dengeli bir şekilde edinilmiş olma zorunluluğu vardır. Aksi hâlde o dilin bilindiğini iddia etmek mümkün değildir. Burada ülkemizdeki yabancı dil eğitimi örnek olarak verilebilir. Ülkemizde, okuduğunu anlama ve dil bilgisi ağırlıklı bir yabancı dil eğitimi olduğunu belirtmek yanlış olmaz. Sadece okuduğunu anlayan, dinlediğini anlayamayan, kendini konuşarak ve yazarak etkili bir şekilde ifade edemeyen kişinin o dili tam olarak bildiği söylenebilir mi? Şüphesiz ki hayır. Aynı durumu Türkçe açısından da düşünebiliriz. Temel dil becerilerinden birini veya birkaçını kullanmada sıkıntısı olan bir kişinin Türkçeye tam olarak hâkim olduğu söylenebilir. Bu becerilerden birinde veya birkaçında olan eksiklik, dil formasyonunun tam olarak oluşmadığı, dilin etkili bir şekilde kullanılmadığı anlamına gelir. İşte bu yüzden ilkökul birinci sınıftan başlayarak eğitim-öğretim kademelerinin tümünde temel dil becerilerinin dengeli bir biçimde ve sürekli olarak geliştirilmesi zorunludur.

Dinleme Becerisi

Anlama becerilerinden dinlemenin pek çok tanımı yapılmıştır. Aşağıda bu tanımlardan bazıları ele alınmış, ardından söz konusu tanımlardaki temel hususlar üzerinde durulmuştur.